

Begrepp i ämnets syfte och mål

Text

Arbete med texter av olika slag är centralt för ämnet svenska. I ämnesplanen används begreppet *text* primärt för skrivna texter, men även multimediala texter innefattas, dvs. texter som kombinerar till exempel skriven text, bild och ljud,. I tidigare styrdokument har begreppet *det vidgade textbegreppet* använts. Den termen används inte i den här ämnesplanen; i stället har preciseringar gjorts om vilken typ av text som avses.

Utanför ämnesplanen används begreppet text ibland på ett sätt som även innefattar muntliga framställningar. I ämnesplanen för svenska används i sådana fall i stället formuleringen *muntlig framställning*.

Andra typer av texter

Med andra typer av texter menas främst vad som ibland brukar kallas för sakprosatexter. Sakprosa är olika slags informerande texter eller texter som har som syfte att påverka, till exempel samhällsinformation, bruksanvisningar, journalistiska texter, faktatexter samt vetenskapliga och populärvetenskapliga texter. Sakprosatexter är ofta praktiska och målinriktade och har inte främst ett estetiskt syfte.

Det allmänmänskliga

Allmänmänskliga förhållanden är förhållanden som människor kan förstå och identifiera sig med, oberoende av tid och rum. Det kan handla om existentiella frågor om liv och död, kärlek och relationer, sorg, utanförskap eller godhetens och ondskans natur, ämnen som handlar om hur det är att leva som människa – och den erfarenheten delar vi alla. Att lyfta fram dessa och andra allmänmänskliga teman bidrar till en förståelse för att likheterna mellan människor är större än skillnaderna.

Förberedda samtal och diskussioner

Med förberedda samtal avses samtal i klassrumsmiljö där eleverna har fått tillfälle att förbereda sig, till exempel genom att läsa något i förväg. Förberedda samtal står i motsättning till spontana och oförberedda samtal som uppstår i klassrumssituationen. Förberedda samtal samordnas med diskussioner, där det senare begreppet står för en något mer krävande aktivitet; i en diskussion krävs att man kommer vidare i en diskurs, ett argument vrids och vänds och granskas.

Språkriktighet

Termen språkriktighet syftar på sådant som kan anses vara riktigt eller felaktigt, såsom stavning, användning av skiljetecken, ordformer, fasta konstruktioner och meningsbyggnad. Begreppet korrekt förekommer däremot inte i ämnesplanen i samband med språkriktighetsfrågor. Skälet är att detta begrepp kan riskera att bli begränsande och kan locka till ensidigt fokus på detaljer. Att behärska detaljer är förstås viktigt för

helhetsintrycket. Samspelet mellan delarna har också stor betydelse för att språket ska fungera i ett sammanhang. Istället för språklig korrekthet används i kunskapskraven uttrycket *normer för språkriktighet*.

Texter ska inte bara följa normer för språkriktighet. De ska liksom muntliga framställningar också fungera väl i sitt sammanhang. Ämnesplanen lägger vikt vid egenskaper som inte direkt kan hänföras till språkriktighet, utan som snarast hör till den kommunikativa kvaliteten och den globala textstrukturen i stort. Detta är uttryckt i kunskapskraven som anpassning *till ämne, syfte, mottagare och kommunikationssituation*.

Den retoriska arbetsprocessen

Den retoriska arbetsprocessen har stora likheter med processkrivande. De sex delarna (se även kursen retorik) är de följande:

Intellectio: att ta reda på hur en aktuell kommunikationssituation ser ut och utifrån den formulera ett syfte med sin muntliga framställning.

Inventio: att finna lämpligt stoff och goda argument.

Dispositio: att organisera stoff och argument på lämpligt sätt.

Elocutio: att välja språk och stil.

Memoria: att på ett ändamålsenligt sätt använda manus och presentationstekniska hjälpmedel.

Actio: att välja lämpligaste framförande med hjälp av kropp och röst.

Att behärska grunderna i den retoriska arbetsprocessen handlar inte främst om att kunna redogöra för den retoriska arbetsprocessens olika delar, utan att kunna tillämpa den som stöd i sitt arbete med texter och muntlig framställning. Eleven kan till exempel göra en skriftlig eller muntlig framställning om språk eller litteratur. På så sätt integreras flera mål i undervisningen.

Genrer

Termerna genre och texttyp har speciella betydelser inom språk- och litteraturvetenskap. I ämnesplanen för svenska används termen genre endast om de litteraturvetenskapliga genrerna prosa, poesi och dramatik. I övrigt används genomgående termen texttyp i den mer övergripande och allmänna betydelsen 'typ av text'.

Film och andra medier

Film som berättande – tillsammans med skönlitterärt berättande, teater och berättande i andra medier – har en given plats i svenskundervisningen. Eleverna kan till exempel studera hur budskap byggs upp och berättelser drivs framåt i sammansatta uttrycksformer. Med en sådan utgångspunkt blir filmmomenten väl integrerade med andra moment i svenskämnet, vilket är tanken, och filmkunskap blir inte ett eget "underämne" inom ramen för svenskämnet.